

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DELEDDA, GRAZIA

Iedera/Grazia Deledda; trad.: Elena Murgu

București; Orizonturi, 2012

ISBN 978-973-736-173-8

I. Murgu, Elena (trad.)

821.131.1-31=135.1

Grazia Deledda

IEDERA

Traducere și note de
Elena Murgu

L'EDERA

Copyright © Grazia Deledda

Toate drepturile asupra ediției în limba română sunt rezervate

Editurii ORIZONTURI — București

EDITURA ORIZONTURI

În colecția **ROMANE CELEBRE**

au apărut:

- VIAȚA LUI ISUS**
PASAREA SPIN vol 1
PASAREA SPIN vol 2
GRAN CANARIA
FURIA ÎNGERILOR
CARTEA DE LA SAN MICHELE
LOVE STORY & SINGURA IUBIRE
REBECCA
LADY DE WINTER

în curs de apariție:

- PROPUNERE INDECENTĂ**
SPITALUL MUNICIPAL
CLINICA GORLIN
PRINCIPIUL DOMINOULUI

1

Era într-o sămbătă seara, ajun de Sfântul Vasile, când ținutul Barunei se pregătea să-și sărbătorească patronul. În depărtări se auzeau zgomote confuze: explozia unui foc de artificii, tobe, strigăte de copii; doar pe drumul în pantă, pavat cu pietre, luminat încă de apusul roșiotic, se deslușea vocea nazală a lui *don Simone Decherchi*.

— În timpul ăsta copilul a dispărut, spunea bătrânul nobil, care se așezase în fața porții casei lui și discuta cu *ziu Cosimu Damianu*, socrul unuia dintre fiii lui. Cine l-a văzut? Unde s-a dus? Nimeni nu știe. Lumea bănuiește că l-ar fi ucis chiar taică-său... și toate astea pentru că nu mai există frică de Dumnezeu, nu mai există cinste... Pe vremea mea, lumea nu cuteza nici măcar să-și închipea că un tată ar putea să-și omoare fiul...

— Frică de Dumnezeu, e drept, nu mai are lumea, răspunse *ziu Cosimu*, a cărui voce semăna cu a lui *don Simone*. Dar nu asta e pricina. Până și *Sfânta Scriptură* dă pildele unor bieți nevinovați, pe seama căror s-au pus faptele cele mai complete. și-apoi, copilul dispărut, fiul ăsta al lui *Santus*, ciobanul, era un mare împielită. La treisprezece ani fura ca un hoț bătrân și *Santus* n-a mai putut răbda. l-a tras o mamă de bătaie și copilul a dispărut, și-a luat lumea în cap. Înainte de a pleca, i-a

spus ciobanului căluia bătrân, care-i tovarăș cu taică-său: „O să mă duc ca fulgu-n vânt și n-o să mă mai vedeți“.

Don Simone clătina din cap neîncrezător privind departe, de-a lungul drumului. O siluetă întunecată se apropiă, ștergând parcă zidurile caselor scunde, negre și cenușii.

O altă siluetă de țărancă se contura în lumina gălbuiie a unei uși; părea atentă la sporovăiala celor doi bătrâni.

Prin ușa larg deschisă a casei lui don Simone se vedea un corridor lung, la capătul căruia o altă ușă dădea înspre pădure.

Casa Decherchi era veche, poate chiar din Evul Mediu; ușa mare și înnegrită, arhitrava în ogivă, cornișa, cele două balcoane de fier, gata-gata să se prăbușească, o deosebeau de celealte căsuțe, săracăcioase, din sat. Părea o ruină, o casă bolnavă, dar mai păstra un anume aer de măreteie și chiar de aroganță. Pietrele tocite ce se iveau de sub tencuiala căzută, ușa aceea înnegrită, mâncată de cari, adăpostită sub podoaba arcului ei ca un nobil scăpatat sub titlul său, o cuvertură de pat dintr-un străvechi damasc verzui, uzată și lustruită, care atârnă melancolic la un balconăș de la etaj, toate acestea aveau ceva trist, mândru, misterios chiar, și trezeau admirarea țăranilor, obișnuiți să vadă în Decherchi familia cea mai veche și mai nobilă din întreg ținutul.

Don Simone era aidoma casei sale: se îmbrăca orășenește, dar păstra șapca sardă și purta nasturi de aur la gulerul cămașii; scăpată și mândru, înalt și gârbos, știrb, dar cu ochi negri, scăparători. Părul stufoas, alb ca zăpada, barba scurtă, albă și ea la vârf, dădeau feței lui măslinii, cu nasul mare și pomeții ieșiti, o expresie

deosebită: ceva între patriarh și soldat îmbătrânit în războie.

Ziu Cosimu Damianu, care trăia la un loc cu Decherchi, semăna, la rândul lui, cu don Simone. Aceeași statură, același păr alb, aceleași trăsături și aceeași voce; dar un nu-știu-ce grosolan, rudimentar, și portul lui țărănesc trădau în el plebeul de odinioară, truditorel umil și răbdător, asupra căruia îndelungată conviețuire cu un om superior ca don Simone operase un fel de sugestie fizică și morală.

— Trec zece zile și băiatul nu se întoarce, continuă el să povestească. Atunci tată-său pornește la drum, merge până la Ozieri, ajunge până la Gallura. Întâlneste un cioban și-l întrebă: „N-ai văzut cumva un băiat cu ochii albaștri și cu un neg în frunte?“ „Dac-am văzut? răspunde ciobanul. Sigur că da: e rândaș la unul din Gallura.“ Atunci Santus, împăcat, se-ntoarce acasă. Iar lumea asta proastă iată ce vorbe îngrozitoare scornește, și justiția își pleacă urechea la trăncăneala unor muieruști, iar bietul tată e năpăstuit de toti. și acum se aude că ar fi plecat din nou să-și caute fiul.

Don Simone dădea din cap și zâmbea ironic: ziu Cosimu fusese totdeauna un naiv! Dar, fără se supere de vădita ironie a bătrânlui nobil, țăranul întrebă cu însuflare:

— Dar, omul lui Dumnezeu, ce te tot încăpățânezi să gândești numai de rău despre aproapele tău?

Celălalt încetă să mai zâmbească; deveni serios, aproape întunecat:

— Timpurile sunt grele. Nu mai există frică de Dumnezeu, acum orice e posibil. Tinerii nu cred în Dumnezeu, iar noi, bătrâni... noi suntem ca un aluat moale, vezi, aşa... și cu mâna schiță un gest ca și cum

ar fi întins o cocă, noi lăsăm să treacă treizeci de zile pe lună și... totul se duce de râpă.

— Asta, da, poate-i adevărat! exclamă *ziu Cosimu*. Începu să lovească într-o piatră cu bastonul și nu mai zise nimic. *Don Simone* îl privi și zâmbi iar:

— Eu sunt ca justiția, mă gândesc totdeauna la ce e mai rău și de cele mai multe ori ghicesc... Dacă om trăi, om vedea, *Cosimu Damià*.

Celălalt continua să lovească piatra cu bastonul, și amândoi, unul trist, altul zâmbitor, se gândeau la același lucru sau, mai degrabă, la aceeași persoană.

În timpul acesta, o femeie în vîrstă, înfășurată într-un lung șal negru, cu franjuri și dantele, după ce a urcat panta drumului, s-a oprit lângă cei doi bătrâni.

— Unde e Rosa? întrebă, desfăcând puțin capetele șalului.

— Trebuie să fie în curte, cu *Annesa*, răsunse *ziu Cosimu*.

— Doamne, ce căldură: în biserică să te sufoci, nu alta, reluă femeia, care era înaltă, cu ochii negri, încercănați, și fața strânsă între două fâșii de păr ce păreau de atlas cenușiu.

Ziu Cosimu o privi și clătină din cap. Așa înaltă și pallidă, cu șalul ei negru, fiica lui cea dragă îi părea Fecioara îndurerată.

— Te sufoci în biserică? întrebă cu un ușor reproș. De-asta nu mai veneai? Ce tot făceai acolo?

— M-am spovedit; mâine e zi de împărtășanie pentru toți, răsunse simplu femeia. Apoi se îndreptă spre ușă, dar se opri din drum și întrebă:

— Paulu nu s-a întors? Dacă nu s-a întors până acum, nu mai vine astă-seară. Să pregătim cina.

— Ce avem de mâncare, Rachele? întrebă căscând *don Simone*.

— Mai avem păstrăvi, tată. și-apoi o să pregătesc și niște ouă. Bine că n-avem oaspeți.

— Ei! Mai pot să sosească, spuse *ziu Cosimu*, cu amărăciune. Hanul e sărac, dar tare bun pentru cei care nu vor să plătească!

— Uitasem de păstrăvi! exclamă *don Simone*, înveselindu-se la gândul unei cine bune. și, dacă vin oaspeți, se găsește ceva și pentru ei. Tin minte că de sărbătoarea asta aveam mulți oaspeți; a fost un an când s-au strâns zece sau doisprezece. Acum lumea nu mai vine de sărbători, nu mai vrea să audă de sfinti.

— Azi lumea-i săracă, dragul meu *Simone*; trăiește și fără sărbători.

— și iepurele fuge, deși nu se duce la biserică, spuse bătrânul nobil, începând să se mânue din pricina lui *ziu Cosimu*, care-l contrazicea.

Si, pe când cei doi bătrâni continuau disputa, *donna Rachele* trecu prin corridor și intră în camera din fund, de lângă bucătărie.

Ultima licărire a apusului pătrundea încă prin fereastră care dădea spre grădină. În timp ce *donna Rachele* își scotea șalul și-l împăturea, o voce mânioasă zise:

— Rachele, ai putea să aprinzi o lampă! Mă lăsați singur, mă lăsați în întuneric, ca pe un mort...

— E încă ziua, unchiule, și fără lumină e mai răcoare, răsunse femeia cu vocea ei dulce, tărgănând cuvinte. Aprind acum, îndată. *Annesa*! strigă apoi, din ușa bucătăriei, ce mai cerni acum făină? Isprăvește, e târziu. și *Rosa* unde e?

— Uite-o aici, în curte, răsunse o voce stinsă, aproape plângăreată. Isprăvesc într-o clipă.

Donna Rachele aprinse lampa și o puse pe masa mare de stejar, care se vedea neagră în fundul camerei, între ușa dinspre corridor și fereastră. Camera mare, dar scundă, afumată, cu tavanul de lemn susținut de grinzi groase, apără și mai tristă în lumina gălbuiie a lămpii cu ulei. Și aici, înăuntru, totul era vechi și uzat; dar canapeaua străveche, cu stofa ruptă, masa de stejar, dulapul ros de cari, vârtelnița, lavița sculptată, în sfârșit, toate mobilele păstraau în mizeria, în bătrânețea lor, ceva aparte și distins. Pe un pat, în fundul camerei, zăcea, respirând greu, un bătrân astmatic, sprijinit în perne înfățate în pânză de bumbac cu pătrățele albe și roșii.

— E mai răcoare, da, e mai răcoare, începu iar să bombăne cu vocea iritată, gâfâind. Măcar de m-aș răcori! Annesa, talpa iadului, adă-mi niște apă!

— Annesa, du-i puțină apă unchiului Zua, o rugă donna Rachele, traversând bucătăria, mai mare și mai afumată decât camera.

Femeia, care adusese lângă ușă covata cu făină, se ridică, își scutură hainele, luă cana cu apă și turnă un pahar.

— Annesa, aduci odată apa aia? repetă bătrânul astmatic, aproape strigând.

Annesa intră, se-apropie de pat. Bătrânul bău, femeia îl privi. Niciodată doi oameni nu s-au deosebit mai mult unul de altul.

Ea era mică și subțire: părea o fetiță. Lumina lămpii scălda într-o nuanță de bronz auriu fața ei măslinie, rotundă, a cărei gropiță din bărbie îi sublinia grația copilărească. Gura, poate cam mare, cu dinți foarte albi și deși, egali, avea o ușoară expresie de ironie crudă, în timp ce ochii albaștri, sub pleoapele mari și livide, erau blânci și melancolici. Ceva ironic și suav, un zâmbet de

bătrână rea și o privire de fetiță tristă se vedea pe fața aceea de slujnică tăcută și bolnăvicioasă, cu capul tras spre spate sub povara unei enorme cozi aurii încolăcite în coc pe ceafă. Gâtul lung, mai alb decât fața, ieșea gol din cămașa decoلتă; pieptărașul țărănesc se închidea pe un săn mic; și totul era grădios, suplu, tineresc, atrăgător în această femeie, căreia doar mâinile lungi și uscate îi trădau maturitatea.

Figura bătrânlui astmatic amintea, în schimb, de un sihastru de odinioară, muribund într-o peșteră. Fața lui, zbârcită de o mare suferință, aducea cu o mască de pergament. Totul era gălbui și parcă afumat în figura aceea tristă și întunecată; pieptul păros și torturat de astm, pe care cămașa deschisă îl lăsa descoperit, părul încâlcit, barba gălbuiie, mâinile noduroase, și picioarele, care se desenau scheletice sub cearșaf, erau cuprinse de un fior de neliniște.

Zicea întruna:

— Trăiesc numai ca să mă chinuie durerea.

Orice lucru îl supără și el însuși era o mare supărare pentru toți; părea că trăiește doar pentru ca suferința lui să apese asupra celorlalți.

— Annesa, gemu, în timp ce femeia se îndepărta cu paharul gol în mână, închide fereastra. Nu vezi căți Tânără sunt? De te-ar împunge toți dracii cum mă înteapă pe mine Tânărăiiă!ăștia!

Dar Annesa nu-i răspunse, nu închise fereastra; se întoarse în bucătărie, puse paharul lângă cană, apoi ieși în curte și aprinse focul într-un sopron. Pe timpul verii, pentru ca fumul și căldura să nu pătrundă în camera în care zăcea bătrânul astmatic, ea gătea afară, în colțul acela de sopron transformat în bucătărie.

O pace tristă domnea în curtea lungă și strâmtă, în bună parte ocupată de o stivă de lemn de foc. Luna nouă care se înălța pe cerul încă alburiu, dincolo de zidul scorojit, lumina un colț al şopronului. Se auzeau voci îndepărтate, explozii de artificii și un sunet de corn, răgușit și incert, care încerca un motiv solemn:

Du-te, gând, pe aripi aurite...

Annesa puse pirostriile negre pe foc și, în timp ce donna Rachele se duse în cămară să pună untdelemn în tigaie, o fetiță de vreo șase, șapte ani, cu un cap enorm acoperit de păr rar, gălbui, se arăta în portița în-tredeschisă a grădinii.

— Annesa, ia vino, Annesa, de-aici se văd bine focurile de artificii! strigă cu o voce de bătrână știrbă.

— Mai bine intră tu în curte, Rosa. E târziu, vezi să nu te muște vreo șopârlă de picior...

— Nu mă mușcă, se auzi din nou glăsciorul, puțin tremurător. Vino, Annesa, vino!...

— Nu vin, ți-am spus. Intră în curte. Sunt și broaște, știi bine...

Fetiță intră, înaintă speriată până la şopron. O rochiță largă, roșie, cu garnitură de dantelă galbenă, făcea și mai nefericită înfățișarea ei diformă, și mai urâtă fetișoara ei palidă de bătrână fără dinți, strivită sub fruntea foarte bombată de hidrocefală.

— Stai aici, zise Annesa, artificiile se văd și de aici.

Într-adevăr, câteva rachete, ca o panglică de aur, brăzdă cerul palid, vrând parcă să ajungă la lună; apoi, deodată, explodară, împrăștiindu-se în mii de scântei roșii, albastre și violet.

Rosa, așezată într-un car în mijlocul curții, fremăta de placere, plecându-și capul, cu teama și speranța că ploaia aceea minunată ar putea să cadă peste ea.

— Măcar una din scânteile alea! strigă plecându-și fruntea enormă și întinzând mânuța. Aș vrea una! Pe aceea de aur: trebuie să fie o stea!

— Dimineață! zise bunica ei, care se întorcea cu tigaia plină de untdelemn.

Annesa puse tigaia pe pirostrial și stăpâna intră să așeze masa.

— Cad oare departe? reluă fetița. Da? În pădure? Unde sunt șopârlele?

— Sigur, chiar mai departe, răsunse femeia, care începuse să prăjească păstrăvii.

— Unde mai departe? Pe drum? Crezi că vreuna cade lângă tăticul meu? Si dacă-i cade în cap?

— Cine știe! spuse Annesa îngândurată. Tu ce crezi, Rosa, se-ntoarce astă-seară?

— Da, cred că da! exclamă cu însuflețire fetița. Dar tu, Anna?

— Nu știu, zise femeia, căindu-se că a adus vorba despre asta. Se întoarce când vrea.

— El e stăpânul, nu-i aşa? E foarte puternic, el poate să poruncească la toți, nu? întrebă Rosa, cu un ton care nu admitea un răspuns negativ. El poate să facă ce vrea: poate să fie rău, nu-i aşa? Nimeni nu-l pedepsescă, nu-i aşa?

— Aşa e, aşa e, admise femeia, cu o voce gravă.

Apoi, amândouă, fetița în car și Annesa în fața focului, tăcură gânditoare.

— Annesa, strigă deodată Rosa, vine! Aud pasul calului.

Dar cealaltă clătină din cap. Nu, nu era pasul calului lui Paulu Decherchi. Ea cunoștea bine tropăitul acela de cal obosit, care se întoarce de la drum lung. Și, totuși, pasul calului anunțat de Rosa se opri în fața porții.

— Cred că e un oaspete, zise Annesa cu ciudă. Să sperăm că e primul și ultimul.

Dar *donna Rachele* ieși din nou în curte, îi dădu Annesei câteva ouă pe care le avea în șorț și zise cu bucurie:

— Spuneam eu, n-aveam de ce să ne pierdem nădejdea. Iată un oaspete.

— Frumoasă veste! răspunse cealaltă.

— Deschide poarta, Annesa. Dacă nu ai oaspeți în casă, nici nu simți că e sărbătoare.

Femeia puse ouăle lângă foc și se duse să deschidă.

Un țaran scund și îndesat, cu o barbă neagră și stufoasă, descălecase și dădea binețe bătrânilor, care mai sedea în fața porții.

— Sunteți bine, sănătoși? Sfânta Ana să vă aibă în pază!

— Foarte bine, răspunse *don Simone*. Nu vezi că arătăm ca doi tineri cărora abia le dau tuleiele?

— Și Paulu, Paulu unde e?

— Paulu o să se întoarcă poate mâine-dimineață. E plecat la Nuoro cu treburi.

— *Donna Rachele* ce face? Annesa, tu ești? zise apoi oaspetele, care intră în curte, trăgând calul de căpăstru. Cum? Nu te-ai măritat încă? Unde legăm calul? Aici, sub şopron?

— Da, fă cum crezi, răspunse *donna Rachele*. Simte-te ca acasă. Leagă calul aici, sub şopron, fiindcă grajdul e plin de saci cu paie.

Annesa simți un fel de plăcere auzind-o pe *donna Rachele* mintind.

„Da, se gândi cu amărăciune, nu simți că e sărbătoare dacă n-ai oaspeți, dar până una, alta chiar și sfintii trebuie să spună o minciună, pentru că acoperișul grajdului e stricat și nu sunt bani ca să-l repare...“

— Surorile tale sunt bine, sănătoase? Întrebă apoi *donna Rachele*, ajutându-l pe oaspete să lege calul. Și maică-ta?

— Bine cu toții, toate proaspete ca trandafirii, exclamă omul scoțând un coșuleț din desagă. Uite, ăsta chiar maică-mea vi-l trimite.

— O, nu trebuia să se deranjeze, spuse doamna luând coșulețul.

Și intră în bucătărie urmată de musafir, în timp ce Annesa, tristă și ironică, se aplecă în fața focului, lovind ușor un ou de piatra care slujea de vatră.

Rosa se dădu cu greu jos din car și intră și ea, curioasă să afle ce era în coșuleț.

În camera bătrânlui astmatic, care era și sufragerie, masa era aşezată pentru patru persoane: *donna Rachele* mai puse un tacâm și oaspetele se apropiere de unchiul Zua.

— Cum merge, cum merge? îl întrebă privindu-l plin de curiozitate.

Bătrânlul gâfâia și cu o mână își pipăia pieptul pe care se vedea atârnată de un șnur unsuros o medalie militară.

— Rău, rău, răsunse, uitându-se întă la oaspete, pe care nu-l recunoscu imediat. A, tu ești, Ballore Spanu. Acum mi-aduc foarte bine aminte de tine. Și surorile tale ce fac, s-au măritat?